

hazofe.co.il

עדי דוד

ראשי > מזורים > מוסף "השבוע"

מנוף לחיים
04/11/2007

הרומן של אתיה עם נוער במשבר התחיל בכיכר ציון, המכונה בפי הצעירים "כיכר החתולות", שם הייתה פוגשת בני נוער, ביניהם גם ממשפחות טובות, חלקם גם "בנים של..." שמשותבים זרוקים ללא מעש. במקום לשפוט אותם, היא הייתה יושבת עם הנערים, מדברת איתם ומקשיבה לבעיותיהם # המפגשים האלה הולידו את תוכנית 'מניפה' למען ילדים שנשרו, או שעומדים לנשור, ממסגרות נורמטיביות, על מנת להחזירם למסלול, מחוזקים יותר

בימים טרופים אלו, בהם מערכת החינוך כמעט שקורסת, הנוער משחרר רסן, המורים נואשים וההורים חסרי אונים, יש מי שמציע דרכי פעולה אחרות. תוכנית 'מניפה', יוזמה של אגף הכשרת מורים ואגף שחר, פועלת למען ילדים שנשרו, או שעומדים לנשור ממסגרות נורמטיביות, על מנת להחזירם למסלול, מחוזקים יותר. אולי זוהי הרפורמה שבמערכת החינוך כל כך מייחלים לה.

"הרבה מאוד מקרי נשירה של תלמידים מבתי-הספר יכולים להימנע", אומרת אתיה דן, מנהלת מניפה. "המטרה של התוכנית היא לתת לילד שלא מסתדר במסגרת נורמטיבית עזרה זמנית כדי שישבו וישתלב במערכת החינוך. אנו רוצים למנוע את המשפט הידוע של מנהלי בתי ספר: 'לי אין כלים להתמודד עם הנערה', לכן עדיף שלא ילמד בבית ספרנו...". תהליך מעבר מבית ספר אחד לשני יכול להסתיים ברחוב, על כל הסכנות הכרוכות בכך, סמים, אלכוהול ועוד מריעין בישיין.

אתיה דן, אישה דתית בשנות ה-40 לחייה, הקימה את תוכנית 'מניפה' לפני כארבע וחצי שנים, והיא הרוח החיה העומדת מאחוריה. היא עצמה עסקה בחינוך והוראה הרבה שנים. החזון שלה הוא למגר את תהליך הנשירה על ידי שיפור החינוך וההוראה מול נוער במשבר, לימודי או רגשי.

המטרה היא לשלב את הילדים במערכות הנורמטיביות- לימודים, צבא, חיי משפחה. להיות 'רגילים'. מניפה פועלת בתוך בית הספר, עם נערים מתוך ביה"ס ונערים מנותקים, שלא רשומים בשום מסגרת חינוכית.

יחד עם אתיה עובד צוות מגובש של אנשי מקצוע מהשורה הראשונה. "אי אפשר היום להתעסק בחינוך ולהתעלם מזה שיש כ-150,000 בני נוער שלא מסתדרים במערכת החינוך".

ישנם מספר מאפיינים לילדים שמגיעים למניפה: כאלה שלא מסתדרים עם המסגרת, או שלא מסתדרים עם המשפחה, קשיי למידה, קשיים רגשיים ונפשיים וקשיי זהות. בחברה הדתית, לדברי אתיה, אופייני יותר זה האחרון. "יש הרבה תוכניות שנותנות השכלה או טיפול, אבל אין תוכנית שמתמקדת גם בפיתוח האישיות והזהות של הילד, איך להתמודד עם בעיות הזהות של הנוער. זה תהליך מרתק".

בחברה הדתית אחוז הנושרים הוא מהגבוהים בארץ. מדובר על 4.7% מהנוער הדתי - בנשירה גלויה, ולפי הערכה 10% נוספים בנשירה סמויה. יש בני נוער שלא רשומים כלל למוסדות לימוד, ועוד לא מעט שרשומים אך לא מגיעים לביה"ס.

איך את מסבירה את זה?

"אם ננסה להבין את הייחוד של חברה ערכית כמו הסקטור הדתי, מן הסתם נמצא את

הנשירה סביב חיפוש הזהות האישית בבית ובקהילה. בימינו, מסיבות שונות, חיפוש זהות מלווה בבדיקת גבולות קיצונית, וזאת בנוסף לסיבות הנשירה הרגילות: פגיעות רגשיות, התמודדות עם טראומות נפשיות, קשיים התנהגותיים, חברתיים, ועוד. 70% מהילדים שמגיעים אלינו הם עם קשיי למידה, שלא עומדים בדרישות הגבוהות שיש בבתי ה"ס הדתיים. יש צורך ליצור פתרון לימודי כולל."

הרומן של אתיה עם נוער נושר התחיל במהלך לימודי הדוקטורט שלה בהיסטוריה באוניברסיטה העברית, בד בבד עם הוראה של היסטוריה ופדגוגיה במכללות שונות. היא הייתה מגיעה לכיכר ציון, המכונה בפי הנוער "כיכר החתולות", שם הייתה פוגשת בני נוער רבים, ביניהם גם ממשפחות טובות, חלקם גם "בנים של...", שמסתובבים זרוקים ללא מעש. במקום לשפוט אותם, היא הייתה יושבת עם הנערים, מדברת איתם ומקשיבה לבעיותיהם.

"מאוד הציק לי שיש פער גדול מאוד בין התיאוריה והאקדמיה לבין המציאות בשטח", היא מציינת. "יש איכות עצומה במכללות להוראה של סטודנטים היכולים לתמוך ולעזור, אבל לא יודעים איך לפעול". משנוכחה שאין מי שייקח את זה על עצמו ויארגן תוכנית פעולה עם הילדים, לקחה אתיה על עצמה את הפרוייקט. במשך חצי שנה עזבה את הכול - את ההוראה ואת לימודי הדוקטורט באוניברסיטה, והחלה ללמוד איך לעבוד מול כל הגורמים שיעזרו לה להוציא את היוזמה שלה אל הפועל ולבנות תוכנית פעולה. "כך הוקמה בעצם מניפה, צעד אחרי צעד, עם הרבה אנשים טובים באמצע הדרך, כמו צבי ציבל, מנהל כפר הרא"ה, שעזר ותמך כבר מההתחלה, ומלווה ודוחף את הפרוייקט".

עד היום ממשיכה אתיה מדי פעם בימי חמישי להגיע לכיכר ציון. היא יושבת עם הנערים, מדברת איתם מלב אל לב, ורואה עין בעין מה עובר על הנוער ולמה הוא זקוק. "הרבה מאוד בעיות עלו מתוך השטח, כמו גם הפתרונות".

מנסינה האישי של אתיה, אמא ל-11 ילדים, ומשנות הוראה רבות, הבינה אתיה כי מצב הנוער דורש פתרון מורכב. "פגשתי הרבה נערים שיכלו להצליח, אבל נשרו באמצע הדרך. כשילדים מסתובבים ברחובות בחוסר מעש, הם חשופים להרבה סכנות - סמים ואלימות ודברים קשים. הם עלולים להידרדר להתנהגות הרסנית ולהתמכרויות. ההורים אובדי עצות, וגם המורים, וזה גורם לקרע בינם לבין הילדים. הבנתי שצריך הרבה חשיבה כיצד לפעול כדי להחזיר אותם הביתה".

אתיה פנתה למכללת תלפיות, וזו הרימה את הכפפה. מכללת תלפיות הייתה המכללה הראשונה שהצטרפה ליוזמה והציעה לסטודנטיות שלה תוכנית עבודה עם נוער בסיכון, שבנתה אטיה. כיום משולבים בתוכנית סטאז'רים ממכללות שונות.

תוכנית 'מניפה' פועלת בתוך בית הספר, בשיתוף עם ההנהלה וצוות ההוראה, בכיתה ייחודית, עם תנאים חברתיים ולימודיים מיוחדים. עד היום הוקמו כ-35 מרכזי מניפה בכל הארץ. במהלך השנים הוכשרו לתוכנית כ-180 מורים. הם עובדים בכל המיגזרים, גם בחינוך הממלכתי וגם בחינוך הדתי, כאשר כל 'מרכז' מתאים את עצמו לצרכים של הילדים.

הילדים לומדים לקחת אחריות על החיים. בכל כיתה יש בין 15-20 ילדים, חלקם מתוך בית הספר וחלקם מחוצה לו. לכל כיתה יש רכז (מחנך) אחד וכארבעה מורים. הם לומדים בקבוצות קטנות, ויש להם פעילות חברתית אינטנסיבית.

עד היום הספיק צוות מניפה לעבוד עם מוסדות רבים וסוגי אוכלוסייה מגוונים, החל מפגועי טרור, ילדים שעברו את ההתנתקות, וכלה בילדים המטופלים ברווחה. בין המרכזים אפשר למנות תיכונים מקיפים, לצד אולפנות וישיבות.

הרב יצחק נריה, ראש ישיבת אור עציון, ששיבתו קלטה לאחרונה הרבה תלמידים ממפוני גוש קטיף, מספר: "פנו אלינו הרבה תלמידים מהגוש להצטרף וללמוד כתלמידים מן המניין. היה לנו קשה לתת להם מענה בכיתה רגילה, כיוון שעוצמת הרגשות והכאב לא אפשרו להם ללמוד. היו להם קשיי ריכוז, ועצב עמוק בעיניים, אבל יחד עם מניפה הצלחנו ליצור קבוצה מרתקת של כיתה י' וכיתה י"ב, של חבר'ה שלווים ומחייכים, וברוך ה' גם עוברים את הבגרויות בהצלחה". המייחד את מניפה על פני פרויקטים אחרים, שהיא מתמקדת גם בפן החינוכי והחברתי של הילד, בנוסף לצד הלימודי.

הצוות שעוטף את הילד הוא מגוון. מלבד הרכז (המחנך) והמורים המקצועיים, ישנם את אנשי הצוות הטיפולי ואנשי חינוך ותיקים, שמלווים את הילד. הם עובדים בהרמוניה ובשיתוף פעולה ועושים את עבודתם מתוך תחושת שליחות ומסירות אין קץ. לצוות יש קשר אישי הדוק עם התלמידים.

"המחנך בכיתה מניפה עובד במשרה מלאה, מול מחנך רגיל המקבל 3-4 שעות לחינוך הכיתה", מסבירה אתיה. "הילדים זקוקים להרבה מאד חום ואהבה, ואם למחנך יש הרבה מאוד שעות חינוך עם הילדים, יש לו את הזמן והסבלנות גם לפתור בעיות." "כשבנאדם עובר דירה יש לו אפשרות לסדר כל פעם חדר אחד, או להתפרס על כל הבית בו זמנית", אומר צחי אסיף, פסיכולוג וחלק מצוות תוכנית מניפה. "כשאנחנו מדברים על ילד שמגיע אלינו, אנחנו מטפלים קודם כל בו, מסדרים איתו בינתיים חדר אחד, יוצרים איתו פינה של ביטחון, תחושה שיש לו דרך בעולם, ואז אומרים לו: לך בכוחך זה, בהצלחה, ותסדר את כל הבית, במשך חייך. בשנתיים של עבודה עם הילד, שעה בשבוע, אני אבנה לו יסוד חדש של גידול, ואני מקווה שעם היסוד הזה הוא יבנה בעצמו את השאר."

במניפה העבודה היא בקבוצות קטנות של עד 7 ילדים בקבוצה, במגוון של צורות למידה, גם בכיתה וגם חווייתית-אמנותית, כמו רכיבה על סוסים, טיולים וסדנאות שטח. בסדנת שטח הילדים לומדים נושא מסוים, כמו אחריות, גבולות, מסגרת, משפחה, ניווט, מיקוד שליטה, התמודדות עם קצה היכולת ועם פחד. בד בבד גם מטפחים את הכשרונות של הילד, כל אחד והייחודיות שלו.

"בהתחלה זה לא לקחת חובות לימודיות אלא להתחייב למשל להגיע לבית הספר בזמן, מה שלא הייתי מצליחה לעמוד בו לפני כן, ולאט לאט ראיתי שאני יכולה לעמוד בעוד ועוד דרישות ומטלות. כל התקדמות, אפילו קטנה, מעריכים אותה", מתארת תלמידה על המנוף שלה לחיים.

"כיף לדבר עם המורות, הן עוזרות לך בהכול. אני יכולה לספר לה על החבר שלי, על הבעיות האישיות, על מה שעבר עלי בחיים. אני פונה אליהן כאילו הן חברות שלי, וזה כיף, אני מרגישה חופשייה איתן", מספרת תלמידה אחרת במניפה. "זה נותן לי בית, מקום שאני רוצה לבוא אליו."

"גם אם הגעת עם הרגשה שאתה לא מסתדר, אחרי חודשיים של עבודה במניפה אתה מרגיש אחר, אתה מצליח. קבוצות מניפה, גם אם התחילו עם קצת הרגשה של תבוסתנות, מגיעות לגאונות יחידה מאוד גדולה, וזה אחד הדברים שמחזירים לילד את האמון ביכולות שלו", משלימה אתיה. בנוסף לקשר עם הילד, מדגישים במניפה גם את הקשר להורים ולמשפחה. לאחרונה הם אפילו חושבים על הקמת "בית ספר להורים".

קבוצות תמיכה להורים

"זה לא חשוב מי הבעיה - הפתרון זה ההורים. הם המפתח להצלחת הילד", אומרת אתיה.

בתוכנית יש קשר נגיש להורים - ביקורי בית, שיחות אישיות ומפגשי הורים. אם יש צורך, הם פותחים קבוצות תמיכה להורים, כמו שעשו לא מזמן עם הורים מגוש קטיף לאחר ההתנתקות.

מניפה קיימת ארבע וחצי שנים, ועד היום הם עבדו עם כאלף ילדים. עם השנים יש להם הרבה הצלחות בשטח עם הילדים. מבחינה לימודית, ילדים שהתקשו בעבר בלימודים, אחרי שעברו דרך מניפה הם הצליחו בבגרויות, בציונים גבוהים. מבחינה התנהגותית - רובם ככולם חזרו להתנהגות נורמטיבית במסגרת רגילה. הילדים נמצאים בקשר רציף עם הצוות, כמו משפחה אחת גדולה. לאתיה קשרים מאד חמים עם הנערים והנערות במניפה, כמו גם עם הבוגרים, ממש כמו אמא. כששמענו על מסגרת מניפה, זה היה בשבילנו הצלה משמיים", מספרת אמא לילדה במניפה. אנחנו ההורים מצאנו כאן פינה חמה והרבה הבנה, וקיבלנו עצה טובה."

ילדים במשבר

בנוסף למטרה המוצהרת לעזור לילדים נושרים לחזור לתפקד במערכת נורמטיבית, במניפה שמים דגש על הכשרת מורים לטפל בילדים אלו בתוך מוסדות רגילים, ללא צורך בכיתה חיצונית.

כל מי שעבד במניפה, מרגיש שזה מעצים את היכולות שלו לעבוד עם נוער, להיות מורה יותר טוב. לא פלא שגם במשרד החינוך מאוד מרוצים מהפרוייקט, ומורים שהוכשרו

במניפה מבוקשים במערכת .
אתיה מעידה על עצמה כי גם היא, אחרי שנים רבות במקצוע, שינתה את צורת החשיבה שלה בזכות מניפה .
"הפירות של מסגרת מניפה ניכרים, תלמידים שנמצאים בתוך המסגרת הזו מעידים שהתוכנית ממש הצילה אותם", מעיד שמואל בורקש, מפקח על בתי"ס העל יסודיים בחינוך הממלכתי דתי .
"זו עבודה קשה ותהליך ארוך", מצננת אתיה את ההתלהבות. "זה לא הוקוס פוקוס, אבל ברוך ה' רואים תוצאות ."
תלמידים שבעבר נטשו את הלימודים, וחלקם אף נפלו לאלמות ולסמים, חזרו לתפקד ולהצליח, הורים שכמעט התייאשו מילדיהם, עומדים נפעמים נוכח השינוי שחל בהם, וצוות מניפה מקבל תגובות נרגשות .
הרבה בני נוער שהיו במניפה חזרו ללימודים רגילים באולפנות ובישיבות. "לא מזמן פגשתי נער שכשהגיע אלינו למד את סוגי הסמים על בשרו, והיום הוא עילוי בישיבה גבוהה. צריך לזכור שאפשר להחזיר את האמונה בילדים ואפשר להרים אותם ."
אתיה ממעטת בדיבור, ומאוד נזהרת בכבודם של הילדים 'שלה'. היא גם נמנעת מלספר סיפורים אישיים של הילדים במניפה, גם אם מדובר בהצלחות גדולות. היא טוענת כי הנצחת הסיפור האישי של הילד עלולה להפריע לו להתקדם ולהתנתק, ולהשאיר את העבר מאחוריו. "הילד צריך להמשיך הלאה, ולא להנציח את הסיפור האישי שלו. זה עלול להוריד את הילד למצב סטריאוטיפי. צריך לתת לילדים האלה לשכוח את מה שעבר עליהם, ולהתקדם קדימה", היא פורשת את משנתה האישית. "היום זה נוגע בכל שכבות האוכלוסייה, לא רק בילדים ממשפחות מצוקה. עובר איזשהו משבר על הנוער שלנו וצריך להתייחס לזה כאל ילדים במשבר, ולא כאל ילדים סוג ב'. וממשבר אפשר לצאת. כולנו בעצם זקוקים למניפה, במובן האמיתי של אמונה גדולה ביכולת שלנו להשתנות ולצאת ממצוקה וממעגלי סיכון ."